

Põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse muutmise seaduse eelnõu seletuskiri

1. Sissejuhatus

1.1. Sisukokkuvõte

Eelnõuga luuakse regulatsioon eesti keele piirkondlike erikujude ja paikkondliku kultuuri õppimise soodustamiseks üldhariduskoolides. Keeleseaduse (edaspidi *KeeleS*) § 3 lõige 3 sätestab, et eesti keelel on piirkondlikud erikujud. Eesti Vabariigi põhiseaduse § 6 ja KeeleS-i § 3 lõige 3 loovad aluse eesti keele piirkondlike erikujude tunnustamiseks ja väärtustamiseks eesti keele osana. KeeleS § 3 lõige 3 sätestab, et riik toetab eesti keele piirkondlike erikujude kaitset, kasutamist ja arendamist. Ühtlasi sätestab see punkt, et eesti keele piirkondlikud erikujud kuuluvad eesti keele keelekujudena eesti keele koosseisu ning annab võimaluse nende kasutamiseks eesti keelega võrdsetel alustel, kui pole reguleeritud teisiti (nt kirjakeele normi kasutamine).

Eelnõuga ettenähtud täiendus suurendab küll mõnevõrra inimeste halduskoormust, kuna õpilase seaduslik esindaja peab eesti keele piirkondliku erikuju ja paikkondliku kultuuri õpet soovi korral taotlema (v.a juhul, kui kool juba õpetab eesti keele piirkondlikku erikuju valikõppeainena) ning koolitöötaja peab taotlused kokku koguma. Siiski on see koormus äärmiselt väike ning kaalub üle vanemate huvi lastele oma piirkonna eesti keele erikuju õppe korraldamiseks. Praktikas paljud koolid, kus vanemad on eesti keele piirkondliku keelekuju õppest huvitatud, juba õpetavad kohalikku keelekuju. Eelnõuga loodav regulatsioon on õpilase seadusliku esindaja huvides ning tagab oma piirkonna keelekuju õppe.

1.2. Eelnõu ettevalmistajad

Eelnõu ja seletuskirja on koostanud Haridus- ja Teadusministeeriumi keelepoliitika osakonna nõunik Kätlin Kõverik (tel 7350754, katlin.koverik@hm.ee), alus- ja põhihariduse osakonna üldhariduse valdkonna peaekspert Hele Liiv-Tellmann (tel 7350674, hele.liiv-tellmann@hm.ee), õigusosakonna õigusnõunik Indrek Kilk (tel 7350144, indrek.kilk@hm.ee) ning keelepoliitika osakonna juhataja Andero Adamson (tel 7350225, andero.adamson@hm.ee).

Eelnõu juriidilist kvaliteeti kontrollis Haridus- ja Teadusministeeriumi õigusosakonna õigusnõunik Indrek Kilk (tel 735 0144, indrek.kilk@hm.ee). Eelnõu on keeleliselt toimetanud Anu Rooseniit (anu.rooseniit@keeletoietus.ee).

1.3. Märkused:

Eelnõuga muudetakse põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse redaktsiooni RT I, 09.07.2026, 18.

Eelnõu on seotud Vabariigi Valitsuse tegevusprogrammi ning koalitsioonileppega aastateks 2025–2027. Viimasena nimetatud dokumendis on kirjas järgmine ülesanne: „Eesti keele piirkondlike erivormide elujõulisus on oluline osa eesti kultuurist ja keelemaastikust. Eesti keele ajalooliste keelevormide arengu toetamine ja elanike keelekasutusse naasmine suurendab eesti keele elujõudu. Soodustame eesti keele piirkondlike erikujude õppimist ning töötame selleks välja vastavad muudatused põhikooli- ja gümnaasiumiseaduses.“ Ülesande täitmise

tähtajana on märgitud 2026. aasta III kvartal. Keeleseaduse muudatuste arutelu murdekeelte staatuse üle ei võimaldanud käesoleva eelnõu menetlust planeeritud ajakavas.

Eelnõu ei ole seotud teiste menetluses olevate eelnõudega.

Eelnõu ei ole seotud Euroopa Liidu õiguse rakendamisega.

Eelnõu seadusena vastuvõtmiseks on vaja Riigikogu poolthääle enamust.

2. Seaduse eesmärk

Põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse (edaspidi *PGS*) muutmise seaduse eelnõuga lisatakse seadusesse eesti keele piirkondliku erikuju ja paikkondliku kultuuri õppe korraldamise regulatsioon.

2.1. Eelnõu algatamise vajalikkus

Eesti keele piirkondlike erikujude õpet pakutakse u 15–20 üldhariduskoolis ning nädalas vaid mõne tunni ulatuses. Käesolev seaduseelnõu loob lastevanematele õiguse taotleda koolilt oma piirkonna keelekuju õpet, kui sellest on huvitatud vähemalt kümne lapse vanemad. Seaduseelnõu annab eesti keele piirkondlikele erikujudele võrdväärsed õigused võõrkeelte õppega. Õpilastele, kelle emakeel ei ole eesti keel, on PGS-is loodud regulatsioon oma emakeele õppeks. Käesolev eelnõu loob samaväärsed õiguse (sh õiguse oma piirkonna eesti keele erikuju õppega asendada B-võõrkeele tunnid) eesti keele piirkondlike erikujude õppeks.

Eeskätt Lõuna-Eesti keelekujude kõnelejaskonna eestvedamisel on algatatud ühiskondlik debatt, kuidas toetada eesti keele piirkondlikud erikujude elujõudu ning anda neile hariduses tugevam positsioon. Keeleseaduses sätestatud eesti keele piirkondlike erikujude kaitse ülesanne ei ole olnud piisav ja muutusi tagav lahendus. Käesoleva seaduseelnõuga antakse ühiskonnale selge sõnum, et eesti keele piirkondlike erikujude ja paikkondliku kultuuri õpe on väärtustatud ning hariduse kaudu kaitstud. Eelnõuga sisustatakse keeleseaduses sätestatud eesti keele piirkondlike erikujude kaitse ülesanne haridusvaldkonnas.

Eesti keele piirkondlike erikujude õpe on olnud pigem väikeste maakoolide eripära. Rahvastiku muutuste tõttu on väikesi koole vähemaks jäänud ning lapsed on siirdunud õppima piirkonnakeskuste suurematesse koolidesse. Piirkonnakeskuste koolis lahustub eesti keele piirkondliku erikuju õppijate huvi muude huvide ja tegevuste seas ning kohaliku keelekuju õppest huvitatuil on keeruline endale tähelepanu saada. Eelnõu loob lastevanematele õiguse taotleda koolilt oma piirkonna kohaliku keelekuju õpetust ilma, et oleks vaja kogu kooli vanemate huve arvestavaid kokkuleppeid sõlmida.

2.2. Kehtiv õiguslik regulatsioon

Kehtiv põhikooli- ja gümnaasiumiseadus jõustus 2010. aasta 1. septembril (Riigikogu võttis seaduse vastu 9. juunil 2010).

Põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse (edaspidi *PGS*) § 17 lõige 1 sätestab, et riiklike õppekavade alusel koostab kool õppekava (edaspidi *kooli õppekava*), mis on koolis õpingute alusdokument ja milles tuuakse eelkõige välja kooli eripärast tulenevad valikud riiklike õppekavade raames. Põhikooli riikliku õppekava (edaspidi *PRÕK*) § 24 lõige 2 sätestab, et kooli õppekava koostades peetakse silmas kooli ja paikkonna eripära, kooli töötajate, lastevanemate ja õpilaste soove ning kasutatavaid vaimseid ja materiaalseid ressursse. PGS-i § 15 lõikega 3 sätestatakse põhikooli

ja gümnaasiumi kohustuslikud õppeained ainevaldkonniti. Sama loetelu on toodud ka PRÕK-i § 15 lõikes 3. PRÕK-i § 1 lõige 8¹ rõhutab, et kool võib rakendada valikõppeainete kavasid, mille on ise koostanud ja mis toetavad kooli õppekava eesmärkide saavutamist.

Koolidel on lubatud lõimida erinevaid õppeaineid, sh nii kohustuslikke kui ka valikaineid (PRÕK § 15 lõige 5). Eesti keele piirkondlik erikuju on osa eesti keelest, seetõttu võivad koolid soovi korral ka ainetundides kas osaliselt või täielikult eesti keele piirkondlikke erikujusid kasutada. Seejuures tuleb õpilasele tagada piisav toimetulek kirjakeeles, et säiliks võrdsed võimalused edasise õpitee kujundamiseks.

PRÕK-i § 15 lõike 4 alusel on koolil õigus põhikooli esimeses kooliastmes kasutada kaheksa, teises kümne ja kolmandas nelja õppetunni mahu täiendavat õpet, mille ajal on soovitatav pakkuda õpilastele valikaineid, arvestades kooli eripära. Seda võimalust koolid ka praegu juba kasutavad, samuti rakendatakse lõimitud aineõpet.

Eesti keele piirkondlike erikujude õpe ja arendamine on „Eesti keele arengukava 2021-2035“ üks tegevussuundadest. Arengukavas on võetud eesmärgiks, et toetatakse eesti keele piirkondlike erikujude õpetamist lasteaias ja koolis, säilimist ema- ja kodukeelena ning elava kultuurilooma keelena.

Eesti keele piirkondlike erikujude arendamiseks, õpetamiseks ja õppimiseks on haridusasutustel mitmeid tööriistu. Siiski ei taga haridussüsteem kõigile piisavalt võimalusi oma piirkonna keelekuju õppeks. Käesolev eelnõu lahendab need puudused.

2.3. Väljatöötamiskavatsus ning selle kohta saabunud tagasiside

Seaduseelnõu koostamisele ei ole eelnenud väljatöötamiskavatsust. Küll on eesti keele piirkondlike erikujude staatust ja seisundit analüüsitud keeleseaduse muutmise väljatöötamiskavatsuses¹ (edaspidi *KeeleS VTK*), mis saadeti kooskõlastamiseks ministeeriumidele, Eesti Linnade ja Valdade Liidule, arvamuse avaldamiseks Eesti Keelenõukogule, Keeleametile, Eesti Keele Instituudile, Haridus- ja Noorteametile, Eesti Töötukassale, Tööinspektsioonile, Eesti Töoandjate Keskliidule, Kaupmeeste Liidule, Eesti Hotellide ja Restoranide Liidule, Eesti Ametiühingute Keskliidule, Võru Instituudile, Seto Instituudile, Eesti Puuetega Inimeste Kojale, Eesti Kurtide Liidule, Eesti Viipekeeletõlkide Kutseühingule, Eesti Viipekeele Seltsile ning teadmiseks Riigikogule.

KeeleS VTK-s võimalikke regulatiivseid lahendusi ette ei nähtud, kuna valdkond vajab eeskätt tuge mitteregulatiivsete tegevustega. Samas tõdetakse, et eesti keele piirkondlike erikujude õpe vajab riiklikku tuge ning tuleb teha samme eesti keele piirkondlike erikujude õppe soodustamiseks ja tegeleda põhikooli- ja gümnaasiumiseadusesse vajalike muudatuste sisseviimisega. Eesti keele piirkondlike erikujude õppe tõhustamine aitab säilitada paikkonna eripära ning tugevdada regiooni identiteeti. See omakorda on oluline eeldus tugeva regionaalpoliitika elluviimiseks.

Eesti keele piirkondlikud erikujud jagunevad põhjaeesti ja lõunaeesti keelealade erikujudeks. Põhjaeesti erikujudeks on näiteks Kihnu, Saare, Hiiu, Muhu, Kodavere, Kuusalu, Lüganuse ja Jõhvi murdekeel. Lõunaeesti erikujudeks Võru, Setu, Mulgi ja Tartu murdekeel. Keeleteaduslikult on eesti keele erikujusid peetud murreteks. Samas on keeleteadlased selgitanud, et *keel*-sõna ei pea vaid kitsas tähenduses mõistma ning iga kogukond on õigustatud oma murret ka keeleks pidama.

¹ <https://eelvoud.valitsus.ee/main/mount/docList/f04b35fb-fd7c-4133-833d-1b6f8e3869bf#XxBTWm46>

3. Eelnõu sisu ja võrdlev analüüs

Eelnõu koosneb kahest paragrahvist, millest esimesega muudetakse põhikooli- ja gümnaasiumiseadust ning teisega nähakse ette muudatuse jõustumise aeg.

Paragrahv 1 tehtud muudatusega (punkt 1) lisatakse **põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse** §-i 21 uued sätted (lõiked 7–9), mis tagavad, et õpilaste ja lastevanemate huvi korral korraldatakse koolides eesti keele piirkondliku erikuju ja paikkondliku kultuuri õpet.

Lõikes 7 sätestatakse, et kool korraldab põhiharidust omandavatele õpilastele eesti keele piirkondliku erikuju ja paikkondliku kultuuri õppe, kui seda soovib vähemalt kümme õpilast või piiratud teovõimega õpilase seaduslikku esindajat. Lisaks sätestab lõige, et eesti keele piirkondliku erikuju õpetamise kohustus rakendub vaid koolidele, mis asuvad nimetatud eesti keele piirkondliku erikuju ajalooliselt väljakujunenud alal, ning nõue rakendub koolidele, kus eesti keele piirkondlikku erikuju valikõppeainena veel ei õpetata. See tähendab, et näiteks kihnu keele ja kultuuri õpet on kohustus korraldada vaid kihnu keele kõnelemise ajaloolisel alal, seto keele ja kultuuri õpet on kohustus korraldada vaid seto keele kõnelemise ajaloolisel alal jne.

Tuginedes 2021. aasta rahvaloenduse andmetele saab arvukama kõnelejaskonnaga eesti keele erikujudeks pidada Võru, Saare, Setu, Mulgi, Tartu, Kihnu, Muhu, Hiiu Kodavere, Kuusalu, Lüganuse ja Jõhvi murdekeelt. Juhul, kui kooli õppekavas on juba eesti keele piirkondliku erikuju õpe valikõppeainena olemas, ei kohaldu koolile lastevanemate taotluse esitamise nõue (vt muudatusettepanekut nr 2).

Eesti keele piirkondliku erikuju ja paikkondliku kultuuri õppe läbiviimiseks on koolil õigus vaba tunnimahu puudumisel õpilase nädala suurimat lubatud õppekoormust suurendada ühe tunni võrra. Eesti keele piirkondliku erikuju õpe ei too kaasa täiendavat õppekoormust, vaid toimub õpilase igapäevase õppekoormuse osana.

Lõikes 8 sätestatakse, et eesti keele piirkondliku erikuju õppeks võimaluste loomise tingimused ja korra kehtestab Vabariigi Valitsus määrusega. Eelnõule on lisatud Vabariigi Valitsuse määruse „Eesti keele piirkondliku erikuju ja paikkondliku kultuuri õppeks võimaluste loomise tingimused ja kord“ eelnõu kavand (vt käesoleva seletuskirja lisa).

Lõikes 9 sätestatakse, et eesti keele piirkondliku erikuju ja paikkondliku kultuuri õppe korraldamine on kooli ülesanne. Nii õppetegevuse korraldamisel kui ka õppeks vajalike materjalide hankimisel saab kool arvestada piirkondlikku eripära, kultuuriruumi võimalusi ja õppijate eelteadmisi. Vabariigi Valitsuse 6. jaanuari 2011 määrusega nr 1 kehtestatud „Põhikooli riikliku õppekava“ § 1 lõige 8¹ rõhutab, et kool võib rakendada valikõppeainete kavasad, mille ta on ise koostanud ja mis toetavad kooli õppekava eesmärkide saavutamist.

Punktiga 2 täiendatakse põhikooli- ja gümnaasiumiseadust uue paragrahviga – 100²², mis kannab pealkirja „Üleminek eesti keele piirkondliku erikuju ja paikkondliku kultuuri õppe korraldamisele“. Nimetatud paragrahv on sätestatud, et koolis, kus enne 2027. aasta 1. septembrit õpetatakse eesti keele piirkondliku erikuju valikõppeainena, ei ole õpilasel või piiratud teovõimega õpilase seaduslikul esindajal kohustust esitada taotlust eesti keele piirkondliku erikuju õppe jätkamiseks. Rakendussäte on lisatud selleks, et eesti keele piirkondliku erikuju õpet korraldavad koolid saaksid oma tegevust senisel kujul jätkata ning ei peaks pärast muudatuse jõustumist vanemate käest taotlusi koguma. See säte võimaldab ladusama ülemineku eesti keele piirkondliku erikuju ja paikkondliku kultuuri õppe korraldamisele.

Paragrahvis 2 nähakse ette käesoleva seaduse jõustumise aeg. Seadus jõustub 2027. aasta 1. septembril. Õppekorralduslike muudatuste jõustumine on otstarbekas õppeaasta algusest. PGS-st tulenevalt algab Eesti üldhariduskoolides õppeaasta 1. septembril.

4. Eelnõu terminoloogia

PGS-i muutmise eelnõuga võetakse kasutusele § 21 lõikes 7 termin „ajalooliselt väljakujunenud piirkond“. Termin on kasutusel eesti keele piirkondliku erikuju kõnelemise ala määratlemiseks. Eelnõuga luuakse koolile kohustus korraldada põhiharidust omandavatele õpilastele eesti keele piirkondliku erikuju ja paikkondliku kultuuri õpet, kui seda soovib vähemalt kümme õpilast või piiratud teovõimega õpilase seaduslikku esindajat. Selline kohustus laieneb vaid koolile, mis asub eesti keele piirkondliku erikuju kõnelemise ajalooliselt väljakujunenud piirkonnas². Kuivõrd eesti keele piirkondlike erikujude ajalooliselt väljakujunenud piirkonnad põhinevad üldjuhul kunagistel kihelkonnapiiridel, on kohaliku keelekuju kõnelemise alad territoriaalselt piiritletavad. On ka erandeid, kus mõne kihelkonna piires on kasutatud eri keelekujusid ning keelekuju kõnelemise ala piir ei kattu kihelkonna piiriga. Järjekindla murdeuurimisega on Eestis tegeletud juba üle 100 aasta ning sellega on kättesaadavaks tehtud keelekuju kõnelemise alade piirid koos asjakohaste kaartidega.

5. Eelnõu vastavus Euroopa Liidu õigusele

Eelnõul ei ole puutumust Euroopa Liidu õigusaktidega.

6. Seaduse mõjud

KeeleS VTK-s on analüüsitud eesti keele piirkondlike erikujude seisundit. Viimase rahvaloenduse andmetel oli 2021. aastal eesti keele piirkondliku erikuju kõnelejaid u 15% eestikeelsest elanikkonnast. Suurimad eesti keele piirkondliku erikuju kõnelejate rühmad on võru, saare, seto, tartu ja mulgi keele kõnelejad. Kihnu ja teisi kohalikke keelekujusid kõneleb arvuliselt väiksem rühm, kuna nende kasutusala piirkonnad ongi väiksemad, kuid on siiski tähelepanuvääriva kõnelejate arvuga.

Tabel 1. Murdekeelte kõnelejad 2021. aasta rahvaloenduse andmetel, % rahvastikust (vastava valiku said teha vaid eesti keele emakeelena märkijad)

Vanuserühm	Võru	Saare	Seto	Tartu	Mulgi	Ranniku	Ida	Kihnu	Kesk	Lääne	Murdekeeled kokku
KOKKU	8,0	2,4	2,4	1,8	1,3	0,2	0,2	0,2	0,1	0,1	14,9
0–14	1,5	0,7	0,2	0,2	0,2	0,1	0,0	0,1	0,0	0,0	3,1
15–29	4,8	1,9	1,5	0,9	0,5	0,1	0,1	0,1	0,1	0,0	9,5
30–49	8,3	2,8	2,5	1,4	0,9	0,2	0,1	0,2	0,1	0,1	14,5
50–64	11,6	3,3	3,7	2,9	1,9	0,3	0,2	0,2	0,1	0,1	20,8
65 ja vanemad	11,5	2,8	3,3	3,3	2,9	0,3	0,4	0,2	0,1	0,2	22,6

Allikas: Statistikaamet

Tabelist nähtub, et mida noorem on sihtrühm, seda väiksem on eesti keele piirkondlike erikujude kõnelejate osakaal ühiskonnas. Kui võrrelda viimase kahe rahvaloenduse

² https://www.emakeeleselts.ee/digiraamatud/Eesti-murded-ja-kohanimed_kolmas-trykk_2018.pdf

andmestikku, siis perioodil 2011–2021 on eesti keele piirkondlike erikujude kõnelejate hulk kasvanud 22%. Eesti keele piirkondlike erikujude kõnelejate arvu kasv viitab, et väärtustatakse kohaliku keelekuju oskust, mis täna on kasvutrendis ja vajab jätkuvalt riigi toetusmeetmeid. Oluline on süsteemne ja järjepidev tugi. KeeleS VTK-s märgiti, et tuleb toetada keeleõppe tegevusi ning tagada kasv kõigis eesti keele piirkondlike erikujude rühmades ja vanusegruppides, sh eestvedajate järelkasv ning kogukodade huvi kohalikku keelekuju edasi kanda. Eesti keele piirkondlike erikujude õpe ja arendamine on „Eesti keele arengukava 2021–2035“ üks tegevussuundadest. Arengukavas seisab, et toetatakse eesti keele piirkondlike erikujude õpetamist lasteaias ja koolis ning säilimist ema- ja kodukeelena ning elava kultuuriloo keelena.

KeeleS VTK-s nähti ette vajadust pakkuda tuge ennekõike mitteregulatiivsete lahendustega, kuid tagasiside kogukondadelt kinnitas, et vajalikud on ka regulatiivsed muudatused. Eeskätt vajavad kogukonnad õiguslikku tuge, et lastevanemate huvi korral oleks olemas mehhanism, mis kohustab koole eesti keele piirkondliku erikuju õpet korraldama.

Mõju sihtrühm: õpilased ja nende vanemad

Eesti keele piirkondlike erikujude oskust on uuritud kahel viimasel rahvaloendusel. Rahvaloenduse andmed näitavad, et keeleoskus on kasvanud kõigis eesti keele erikujude rühmades. Andmete lähemal vaatlemisel selgub, et keeleoskajate kõrgem osakaal on vanemate inimeste seas. See viitab asjaolule, et kodus räägib eesti keele piirkondlikku erikuju üha vähem peresid ning lapsed puutuvad igapäevaselt kohalike keelekujudega kokku vähe. Haridusasutuste abil eesti keele piirkondliku erikuju ja paikkondliku kultuuri õppe korraldamine aitab vähendada põlvkondadevahelist kohaliku keelekuju kõnelemise katkestust ning uuel põlvkonnal kujundada oma paikkonna identiteeti koos kohaliku keelekuju oskusega. Kui 2011. aasta rahvaloenduse andmetel hindas u 131 000 inimest, et oskab mõnda eesti keele piirkondlikku erikuju, siis 2021. aasta rahvaloendusel oli selliseid inimesi juba u 160 000.

Mõju valdkond: sotsiaalne mõju

Mõju kirjeldus

Eesti keele piirkondliku erikuju õpetamise võimaluste avardamine aitab laiemalt teadvustada selle õppimise vajadust ning suurendab õppe pakkumist üldhariduskoolides. Muudatus võimaldab vanematel taotleda koolilt õppe pakkumist, kui samasuguse sooviga vanemaid on vähemalt seaduses nõutud hulgal (vähemalt kümne lapse vanemad).

Eesti keele piirkondliku erikuju ajaloolised piirkonnad asuvad pigem maapiirkondades, kus on enamjaolt hajaasustus. Suurtesse linnadesse koondumise vastukaaluks on oluline hoida tugevana ka paikkonna identiteeti, mis seob inimesi oma regiooniga. Eelnõuga luuakse tingimused paikkonna kultuuri väärtustamiseks, mis toetab tugevama paikkondliku identiteedi kujunemist ning selle toel ka piirkonda elama jäämist või kolimist.

Mõju ulatus, avaldumise sagedus ja ebasoovitava mõju risk

Mõju sihtrühmale on keskmine. Kuigi ka täna saavad üldhariduskoolid eesti keele piirkondliku erikuju õpet (valikainena) õpilastele pakkuda, puudub vanematel võimalus seda nõuda juhul, kui seda soovivaid lapsevanemaid on teatud hulk (seaduseelnõu kohaselt vähemalt kümne lapse vanemad). Seega tagab muudatus selle, et koolid peavad teatud juhul lapsevanema(te) soovidega arvestama ja soovijatele eesti keele piirkondliku erikuju õppe tagama.

Mõju avaldub sihtrühmale pidevalt, kuna seaduse regulatsioon võimaldab valikaine õpetamist nõuda ka siis, kui esialgselt nõutud tingimust ei täideta, kuid hiljem saavutatakse õppe läbiviimiseks vajalik soovijate hulk.

Ebasoovitava mõju risk võib kaasneda eelkõige rakendusaktist tulenevast võimalusest loobuda eesti keele piirkondliku erikuju õppimisel B-võõrkeele õppimisest, mis tähendab, et õpilane õpib vaid üht võõrkeelt. Riski vähendab asjaolu, et see on õpilase jaoks võimalus, mitte kohustus.

Mõju sihtrühm: üldhariduskoolid ja nende pidajad

Muudatus mõjutab neid üldhariduskoole, mis asuvad mõne eesti keele piirkondliku erikuju ajalooliselt väljakujunenud piirkonnas. Käesolevas seletuskirjas on juba eelnevalt välja toodud, et peamisteks eesti keele piirkondlikeks erikujudeks saab pidada Võru, Saare, Setu, Mulgi, Tartu, Kihnu, Muhu, Hiiu Kodavere, Kuusalu, Lüganuse ja Jõhvi murdekeelt. 2025/2026. õppeaasta alguse seisuga oli nende keelte levialadel u 155 põhiharidust andvat õppeasutust.

Mõju valdkond: mõju kohaliku omavalitsuse korraldusele ja töökoormusele

Mõju kirjeldus

Eesti keele piirkondliku erikuju õpetamise avardamisega võib koolidele ja nende pidajatele kaasneda vajadus leida ja palgata valikaine (eesti keele piirkondliku erikuju ja paikkondliku kultuuri õppe) õpetajaid ning leida rahalised vahendid töötasu maksmiseks juhul, kui vanemad taotlevad vastava valikaine õpetamist. Eesti keele piirkondliku erikuju õppe korraldamise kohustus võib koolipidajatele osutada proovikiviks. Eelnõu rakendumise esimestel aastatel võib esineda segadust selles, kuidas eesti keele piirkondliku erikuju õpet korraldada, tunde sisustada ning milliseid õpitulemusi seada.

Eesti keele piirkondliku erikuju õpet on Eestis korraldatud üle kahekümne aasta. Mõnedes kultuuriruumides on kogemust rohkem, teistes vähem. Oluline on hoida ja väärtustada ka kultuuriruumide omavahelist koostööd ja teadmiste jagamist. Kui eesti keele piirkondliku erikuju õpe ebaõnnestub, võib see noortes hoopis vastumeelsust tekitada. Kogemusi ja oskusi tuleb jagada nii õppevara hankimise, õppemetoodikate kui ka lastevanematega tehtava koostöö vallas. Kultuuriruumid eraldi ei pea lahendama õppevara loomise kui õpetajate ettevalmistuse küsimusi. Selleks viiakse eesti keele piirkondliku erikuju õppe koordineerimine ja koolide toetamine ühtse juhendamise alla Eesti Keele Instituuti.

Mõju ulatus, avaldumise sagedus ja ebasoovitava mõju risk

Mõju sihtrühmale on keskmine seetõttu, et eesti keele piirkondliku erikuju õpetamine on ka täna võimalik ning seda ka tehakse. Küll aga tekib edaspidi koolil teatud asjaolude esinemisel eesti keele piirkondliku erikuju ja paikkondliku kultuuri õpetamise kohustus.

Mõju avaldub sihtrühmale pidevalt juhul, kui õpilastele eesti keele piirkondlikku erikuju ja paikkondlikku kultuuri õpetatakse.

Ebasoovitav mõju võib kaasneda võimalike lisakuludega, mille katmine võib esialgu jääda kooli pidaja kanda. Õpetajale töötasu maksmine ja õppevahendite muretsemine on küll põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse § 82 lõike 3 kohaselt selgelt riiklikult toetatud. Kuid arvestades, et vanemate taotlusi rahuldatakse küllaltki operatiivselt (see küsimus lahendatakse täpsemalt seaduse alusel kehtestatava määрусega), siis ei pruugi kooli pidaja eesti keele

piirkondliku erikuju ja paikkondliku kultuuri õpetajale töötasu maksmiseks kohe (palkamise hetkel) õpetajate tööjõukulude toetust saada. Kuivõrd eelnõu koostaja on kavandanud eesti keele piirkondliku erikuju ja paikkondliku kultuuri õpetamist toetava meetme, negatiivne mõju eeldatavasti ei avaldu.

Mõju sihtrühm: eesti keele piirkondliku erikuju ajalooliselt väljakujunenud piirkondade elanikud

Muudatus puudutab eesti keele piirkondliku erikuju ajalooliselt väljakujunenud piirkondades elavaid isikuid.

Mõju valdkond: regionaalareng

Mõju kirjeldus

Eelnõu puudutab ennekõike neid piirkondi, kus eesti keele piirkondlikku erikuju on ajalooliselt kõneldud. Muudatus tugevdab paikkonna identiteedi kujunemist ning kasvatab eesti keele piirkondliku erikuju rääkijate hulka piirkonnas ning võib tulevikus aidata kasvatada piirkonna rahvaarvu. Tugeva paikkondliku identiteediga regioonidel on mõju piirkonna arengule, kuna püsiva või kasvava elanikkonnaga piirkondades on töökohtade loomine vähem riskantne.

Mõju ulatus, avaldumise sagedus ja ebasoovitava mõju risk

Mõju sihtrühmale on pigem väike, kuna ei avaldu kohe ning puuduvad garantiid, et mõju üldse kaasneb.

Kui mõju kaasneb, siis on see pidev. Positiivset mõju on oodata tulevikus, kui tugevama paikkondliku identiteedi kujunemise tulemusena hakkab piirkonna elanikkond kasvama.

Ebasoovitava mõju avaldumise risk sihtrühmale puudub.

7. Seaduse rakendamisega seotud riigi ja kohaliku omavalitsuse tegevused, eeldatavad kulud ja tulud

Seaduse rakendamisega ei kaasne riigile ega kohalikule omavalitsusele olulist kulude või tulude kasvu. Eelnõu rakendamine ei too õpilastele kaasa täiendavat õppekoormust. Keele- ja kultuuriõpe toimub õpilase igapäevase õppekoormuse osana. Eelnõu rakendamine suurendab mõnevõrra kooli pidaja kulutusi, kuna eesti keele piirkondliku erikuju õppeks on vaja luua või hankida õppevahendeid ja kujundada õpikeskkond (sealhulgas palgata eesti keele piirkondliku erikuju ja paikkondliku kultuuri õpetaja). Kooli pidajatele on väljatöötamisel toetusmeede, mis aitab eesti keele piirkondliku erikuju õppeks vajalikke õppevahendeid soetada ja õpikeskkonda kujundada.

8. Rakendusaktid

Eelnõu seadusena vastuvõtmine eeldab, et Vabariigi Valitsus kehtestab määruse „Eesti keele piirkondliku erikuju ja paikkondliku kultuuri õppeks võimaluste loomise tingimused ja kord“.

9. Seaduse jõustumine

PGS-i muudatused jõustuvad 1. septembril 2027. aastal. Muudatustega kohanemiseks vajab sihtrühm üleminekuaega, kuna tehtavad muudatused toovad koolidele kaasa kohustuse õppetegevust ümber korraldada.

10. Eelnõu koostöölastamine, huvirühmade kaasamine ja avalik konsultatsioon

Eelnõu ja rakendusakti koostamisse on olnud kaasatud Eesti Keele Instituudi esindajad.

Eelnõu esitatakse koostöölastamiseks ministeeriumitele ja Eesti Linnade ja Valdade Liidule ning arvamuse avaldamiseks Eesti Koolijuhtide Ühendusele, Eesti Lastevanemate Liidule, Eesti Õpilasesinduste Liidule ning Eesti Keelenõukogule.

Algatab Vabariigi Valitsus „...“ 2026. a
(allkirjastatud digitaalselt)

Vabariigi Valitsuse määrus

Eesti keele piirkondliku erikuju ja paikkondliku kultuuri õppeks võimaluste loomise tingimused ja kord

Määrus kehtestatakse põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse § 21 lõike 8 alusel.

§ 1. Reguleerimisala

Määrusega sätestatakse koolidele tingimused ja kord oma piirkonna eesti keele piirkondliku erikuju ja paikkondliku kultuuri õpetamiseks (edaspidi *keele- ja kultuuriõpe*) õpilastele, kes omandavad põhiharidust eesti keele piirkondliku erikuju ajalooliselt väljakujunenud piirkonnas.

§ 2. Keele- ja kultuuriõppe korraldamise eesmärk

Keele- ja kultuuriõppe korraldamise eesmärk on luua õpilastele tingimused tema paikkondliku identiteedi kujundamiseks ja säilitamiseks, paikkonna kultuuri, ajaloo ja traditsioonide tundma õppimiseks ning eesti keele piirkondliku erikuju õppimiseks.

§ 3. Keele- ja kultuuriõppe korraldamine

(1) Keele- ja kultuuriõppe korralduse kehtestab kool oma õppekavas valikõppeaine, üldõppe või lõimitud aine- ja keeleõppena.

(2) Keele- ja kultuuriõppe korraldamiseks valikõppeainena koostab kool ainekava, lähtudes konkreetse eesti keele piirkondliku erikuju ja paikkondliku kultuuri eripärast ning võttes arvesse õpilaste vajadusi.

(3) Valikõppeaine kavas esitatakse kultuuri- ja keeleõppe nädalatundide maht, õppe eesmärgid, õppeaine kirjeldus, taotletavad õpitulemused ja õppesisu, õppetegevuse kavandamise ja korraldamise ning hindamise ja õppekeskkonna kujundamise põhimõtted.

(4) Keele- ja kultuuriõppe korraldamist üldõppe või lõimitud aine- ja keeleõppena kirjeldab kool oma õppekavas, esitades õppe eesmärgid, taotletavad õpitulemused, õppetegevuse kavandamise ja korraldamise ning hindamise ja õppekeskkonna kujundamise põhimõtted.

(5) Keele- ja kultuuriõppe rühma moodustab kool vastavalt laekunud taotlustele kaks korda aastas. 2. oktoobrist 1. juunini laekunud taotluste põhjal korraldatakse keele- ja kultuuriõppe uue õppeaasta algusest, 2. juunist 1. oktoobrini laekunud taotluste põhjal hiljemalt õppeaasta teise poolaasta algusest.

(6) Keele- ja kultuuriõppe rühma võib moodustada ka erinevate klasside ja koolide õpilastest.

(7) Keele- ja kultuuriõpet võib läbi viia väljaspool kooli koostöös huvikoolide või muude keele- ja kultuuriõppeasutustega.

§ 4. Keele- ja kultuuriõppe B-võõrkeele asemel

Kui õpilane asub keele- ja kultuuriõppe valikõppeainet õppima vähemalt teise kooliastme algusest, võimaldab kool õpilasel õppida seda B-võõrkeele asemel, võttes aluseks õpilase seadusliku esindaja kirjaliku põhjendatud taotluse.

§ 5. Määruse jõustumine

Määrus jõustub 2027. aasta 1. septembril.

Kristen Michal
peaminister

Kristina Kallas
haridus- ja teadusminister

Keit Kasemets
riigisekretär